

III. Atala 2. Kapitulua

Afrikar jatorriko gurasoen alaba euskaldunak: Oraina eta etorkizuna

16-25 urte

Saioa Bilbao Urkidi eta Maite Fouassier Zamalloa

Argitaraldi elektronikoa

Izenburu orokorra:	Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak
Argitalpenaren urtea eta lekua:	2017, Bilbo
Argitaratzailea:	Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua
Diseinua eta maketazioa:	Taide Arteta, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Dokumentazioa:	Antonio Gómez, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Itzulpena:	Bakun Itzulpen eta Argitalpen Zerbitzuak, S.L.
ISBN:	978-84-9082-621-8 (obra osoarena)

AURKIBIDEA

Sarrera	5
1. Familia eta gizarte-sarea	11
2. Hezkuntza	17
3. Lan-arloa	23
4. Identitatea	27
5. Bizikidetzeta	33
6. Etorkizuneko itzaropenak	35
7. Gomendioak eta hobetzeko ekintzak	39
Eranskinak	45

SARRERA

“Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak” proiektuaren barruan, 16 eta 25 urte bitarteko gazteak aztergai dituen atalean, talde jakin batean sakondu nahi izan dugu: afrikarren ondorengo diren edo Afrikan jaio eta txikitari (gehienez ere 4 urterekin) emigratu zuten emakumeak.

Hainbat ikerlanetako datuek piztu dute gudan talde jakin horrenganako interesa, hala nola Emakunderentzat eginiko *“Atzerriko emakume etorkinak EAEn”* txostenek¹ eta Gasteizko Udalarentzat eginiko *“Migrazio-fenomenoari buruzko ikerketa-diagnostikoa 2014”* lanek². Bi lan horiek agerian jartzen dute zer zailtasun erantsiri egin behar izaten dieten aurre afrikar jatorriko emakumeek –bai magrebtarrek bai Saharaz hegoaldeko afrikarrek–, maila guztietan prekarizatu dagoen taldeetako bat baita. Hain zuzen ere, Emakunderen txostenak dioenez, “EAEn, emakume latinoamerikarrek osatzen dute eredu *gustukoena*”, eta emakume afrikarrek geldialdia, gizarteratzeko ezintasuna eta baztertutako guneetan kroniko bihurtzeko joera adierazten dituzten zantzu argiak dituzte. Faktore hauek aipatzen dira, beste batzuen artean, egoera horren zergatia azaltzeko: EAEko hizkuntza ofizialak ez jakitea, azalaren kolorea zenbait kasutan, eta erlijioarekin (bereziki musulmanarekin) lotutako alderdi batzuk.

Horregatik guztiagatik, aintzat hartuta azterlan honetan gaur-gaurkoz batere egoera onean ez dauden emakume horien alabak interesatzen zaizkigula, jakin nahi dugu zer diskurtso, bizipen, esperientzia, grina, arazo, beldur, amets,

¹ “Atzerriko emakume etorkinak EAEn”, hemen: http://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/pub_informes/eu_emakunde/adjuntos/informe-31_mujeres_inmigrantes.pdf

² “Migrazio-fenomenoari buruzko ikerketa-diagnostikoa 2014”, hemen: http://www.vitoria-gasteiz.org/we001/was/we001Action.do?idioma=es&aplicacion=wb021&tabla=contenido&uid=u_4702e148_15040834fe3__7f96

itxaropen, jarrera, identitatearen eraikuntza-prozesu... dituzten neska gazte horiek.

Horretarako, gizarte-ikerketako metodologia kualitatibo bat erabili dugu. Zehatz-mehatz, aukerako ikerketa bat (nahien arabera) prestatu dugu, Gipuzkoako eztabaida-talde baten eta Bizkaiko biren lagin batek osatua. Gure hasierako asmoa lurralde historiko bakoitzean ikerketa bat egitea zen, hiru lurraldeetan bizi diren pertsonen informazioa biltze aldera, nahiz eta ez egon bizi-baldintzak eta itxaropenak nabarmen desberdinak direla adierazten duen aldagai edo zirkunstantziarik. Baina, egia esan, ezin izan ditugu aurkitu beharrezko profilak Araban, batez ere Saharaz hegoaldeko afrikarren ondorengo diren neskei dagozkienak.

Magreben edo Saharaz hegoaldeko Afrikan jaio diren edo guraso bat edo biak hangoak dituzten emakumeek osatu dituzte taldeak, eta aukeratutako adin-tartea 16 eta 25 urte bitartekoa izan da (ikus Eranskina). Eztabaida-taldea talde-dinamikako teknika bat da, eta xede-publikoko 8 bat pertsonak (6 eta 10 bitartean) osatzen dute. Eztabaida-taldeak bilera informal moduko bat egiten du gela batean, eta ahaleginak egiten dira bilera egiteko baldintzak eguneroko bizitzan egoten direnen ahalik eta antzekoenak izan daitezen.

Teknika hori erabili ohi da kolektibo bateko pertsonak beren gisakoekin harremanak izatean ageri dituzten jarrera, portaera eta proiektzioen inguruko informazioa bildu nahi denean. Batez ere interesatzen zaiguna da gauzen zergatian sakontzea: ez bakarrik jakitea nor diren aktore sozialak —nor—, zer jarrera dituzten —zer—, nolako harremanak dituzten beste aktoreekin —nola—, eta zer egoeratan eragiten dioten elkarri —non—, baita jarrera horiek azaltzen saiatzea ere —zergatik—.

Eztabaida-taldeak gaien (edo galderen) gidoi bati jarraitzen dio; gai irekiak izaten dira, taldea osatzen dutenek haiei buruz gogoeta egin eta iritzia emateko jarriak. Informazio-bilketa hutsal batean geratu gabe, gidoiak lortu nahi da agertutako iritzien eta egindako adierazpenen azpian dautzan jarrera eta motibazioetan sakontzea. Beraz, eztabaida-taldearen garapenaren oinarrian teknika psikologiko, psikosozial eta soziologikoak daude.

Testu honetan, lehenik eta behin, eztabaida-taldeetako partaideen familia eta gizarte-sareak aztertzen dira, eta haiei eta harreman pertsonalei buruz zer iritzi dituzten ere jasotzen da. Hezkuntzari buruzko atalean, partaideek hezkuntzaren garrantziaz, ikaskideen arteko harremanez, euskararen erabileraz eta balioaz, eta irakasleen jarreraz zer uste duten biltzen da. Hirugarren atalean, lan-arloari buruzkoan, lan-merkatuan sartzeko zer oztopori aurre egin behar izaten dieten eta zer diskriminazio jasan behar izaten dituzten (hala nola erlijio-arrazoiengatik) azaltzen da. Laugarren atalean identitateekin lotutako orori heltzen zaio, eta talde baten edo batzuen kideko sentitzeak eta norbere burua haren partaidetzat

definitzeak dakartzan zalantzak eta zailtasuna aztertzen dira. Bizikidetzarekin, aurreiritziekin eta euskal gizartean dirauten estereotipo negatiboekin lotutako gaiak jorratzen dira gero, eta partaideak gizarte horren barruan nola sentitzen diren azaltzen da. Azken atalean ikusiko dugu zer bizi-itxaropen dituzten, zer itxaropen dituzten gurasoek haien etorkizunaz, eta nola heziko lituzketen seme-alabak haurrak izatea erabakiz gero. Amaitzeko, informazio hori guztia mahai gainean jarrita, ekintza eta gomendio batzuk iradokiko ditugu, bai eztabaidataldeetan parte hartu duten emakumeek bai ikerketa-taldeak proposatutakoak.

*“...banderek eraikinak eta pertsonak estaltzen
dituzte, eta leku bateko pentsaera eta
izaera bakar bat ordezkatzeko dutela dirudi, lekurik
utzi gabe tarteko bideei, behekoiei,
goikoiei, arrazializatuei, barruan dauden kanpokoiei
edo kanpoan bizi diren barrukoiei”.*

Lucía-Asué Mbomío Rubio

1

Familia eta gizarte-sarea

Hiru eztabaida-taldeetako partaideek sentitzen dute familia dela bizitzako gauzarik garrantzitsuena. Beharrezko babesa ematen dien instituzio nagusia da, haien oinarri eta euskarria. Ia denak familiarekin bizi dira oraindik: batzuk amarekin bakarrik eta gehienak bi guraso eta anai-arrebekin. Badakite gurasoek hoberena nahi dutela seme-alabentzat, eta haiek izandakoak baino aukera hobeak emateko (bereziki hezkuntza-arloan) egin zutela migratzeko ahalegina.

“Niretzat familia oinarrizkoa da, funtsezkoa. Familiaren laguntza daukat edozertarako. Babes oso-oso. Lagunen eta beste gauza guztien gainetik, familia dago”. (3ET)

“Nire helburuak lortzeko behar dudan sostengua dira. Familiaren laguntzarik gabe, ezin izango nituen ikasketak burutu”. (2ET)

“Aitak xede batzuk zituen, 19 urterekin iritsi zen hona eta lanean hasi zen. Eta kontrakoa nahi du guretzat, ikas dezagun nahi du...”. (2ET)

Haien familia-harremanak eta hemengo familienak alderatzean, desberdintasun handi batzuk antzeman dituzte. Uste dute hemengoek ez dutela berdin errespetatzen familia, adinekoei ez dietela behar besteko garrantzia ematen, eta, beraz, ez dituztela behar bezain ondo zaintzen. Erljioari esker ikasi dituzte haiek balio horiek, euskal familia batzuetan kolokan daudela uste dutenak. Dena den, beste partaide batzuek uste dute familia guztiak ez direla berdinak eta oso balorazio subjektiboak direla. Aita eta/edo amaren jatorrizko familiarekin harremana izaten jarraitzen dute, baina ez intentsitate berarekin.

“Familiaren araberakoa izaten da, baina badaude kasuak. Angolara joan naizenetan, ez ditut ikusi amonak egoitzatan”. (1ET)

“Uste dut guri, erlijioarekin eta horrelako gauzeekin hezi gaituztenez, familiaren eta adinekoak zaindu eta errespetatzearen balioa irakatsi digutela”. (1ET)

“Bai, alderatu ohi dut zer garrantzi ematen diogun guk eta ematen dioten espainiarrek familiari, eta iruditzen zait ezin direla konparatu. Nik ezin izango nituzke egin haiek egiten dituzten gauza batzuk. Izan ere, oso garrantzitsua da niretzat”. (1ET)

“Iruditzen zait oso lotura indartsuak direla. Hemen jaio naizen arren, amona han egonda eta familia gehiagorik ez izanda, urtero bisitan joateko beharra sentitzen dut”. (1ET)

Denek sentitzen dute familiak ematen duen babesa, baina, etxeko mutilekin alderatuta nola hezi dituzten aztertuz gero, partaide guztiek uste dute neskei baino ez dietela eman etxeko lanak egiteko ardura; hau da, etxeko ongizatea zaindu eta babestekoa. Kasu gehienetan ama zein aita dira afrikar jatorrikoak, eta partaideek ulertzen dute gurasoen jatorrizko kulturak pisu handia duela seme-alabak hezteko moduan. Etxean ikusi dute anaiak beste modu batera hezi dituztela, ez dituztela egin behar izaten “emakumeenak” iruditzen zaizkien lanak, eta amek genero-rol horiei eusten dietela. Alabaina, badakigu kultura guztietan daudela generoen arteko desberdintasunak eta rol-banaketak.

“Nire helburuak lortzeko behar dudana sostengua dira. Familiaren laguntzarik gabe, ezin izango nituen ikasketak burutu”.

“Beti saiatu izan da heziketan nahasketa bat egiten, pixka bat hemendik eta beste pixka bat handik, baina beti jotzen du sustraietara, berak jaso zuen heziketara”. (1ET)

“Askotan esaten dut gizon jaio behar nuela. Hori da gakoa”. (3ET)

“Beti ikusi izan dut ama garbitzen eta aitaordea ezertxo ere egin gabe. Gauza horiek nabaritu egiten dira”. (1ET)

“Gure herrialdean, gizonak emakumeen gainetik daude. Anaiak 24 urte ditu, eta, garbiketa-kontuetan eta halakoetan, hanka egiten du. Ez da gizonen lana. Pixka bat matxista da, eta, gainera, ama ados dago berarekin. Emakumeen lanak omen dira. Amak ohitura horiek ditu oraindik”. (2ET)

“Amak, nahasketa bat egiten saiatzen bada ere, hango ohituretara jotzen du”. (1ET)

“Uste dut orokorra dela. Ematen du ahulagoak garela, eta, beraz, gehiago babestu behar gaituztela”. (2ET)

Historian zehar gertatu den bezalaxe, neska batzuek onartu egin dute bereizketa hori, gogo txarrez bada ere; beste batzuk egoera diskriminatzaile horien aurka daude, eta berdintasunezko tratua eskatzen dute. Denek diote gurasoak kezkatu egiten direla alabak gauez bakarrik irteten direnean, arriskutsua iruditzen baitzaie. Gizonak izango balira, ordea, ez lirateke horrenbeste kezkatuko.

“Ni hemen hezi naiz anaiarekin, eta, modu batera edo bestera, amak beti eman izan dizkit ardura gehiago niri anaiari baino. Saiatzen naiz amari azaltzen anaia ere gai dela, baina, azkenean, nik egin behar izaten dut dena. Kokoteraino nago”. (1ET)

“Gure kasuan, beti esan izan diogu hemen denok berdinak garela. Nolanahi ere, babestu egiten gintuzten kalera irteteen. Hori bai. Baina, etxeko lanei dagokienez, nik esaten nion ez nuela ezer egingo anaiak egiten ez bazuen. Beti izan da horrela. Anaiak egiten ez badu, niri ez ezer esan”. (2ET)

“Amarekin maiz eztabaidatzen dut horregatik. Esaten diot emakumea naizela horrelakoa naizelako, eta garbitzen edo plantxatzen jakiteak ez nauela emakumeago egingo”. (3ET)

Eztabaida-taldeetako neskek diote gurasoek garrantzi handia ematen dietela ikasketei, txikitatik bultzatzen dituztela ikasten jarraitzera, eta, zenbait kasutan, babesa ere agertzen dietela heziketa-bidea aukeratzeko orduan. Badakite gurasoak beldur direla alabek ez ote duten lan-aukerarik izango edo ez ote diren diskriminatuak sentituko. Zehatz-mehatz, aztertutako diskurtsoen arabera, batez ere amek azpimarratzen dute ikasketak burutzearen beharra, eta, era berean, haiek larritzen dira eta ohartarazten diete alabei lanpostu bat lortu behar dutela ekonomikoki independenteak izateko.

“Behin eta berriz esaten digu ikasteko”. (1ET)

“Amak dio beldur dela ez ote nauten tratatuko bera tratatu duten bezala”. (1ET)

“Amak txikitatik esan izan dit ikasteko eta joateko hemendik. Betidanik. Ikasi eta ez gelditu Espainian. Espainian ez dago etorkizunik eta ez zaituzte lanean hartu nahiko”. (1ET)

Gizarte-sareari dagokionez, eztabaida-talde guztietan hitz egin dute adiskideez eta Euskadin kuadrilla deritzen lagun-taldeen. Batzuek diote hainbat jatorritako lagunak dituztela, bertakoak ere bai, ikastolan edo eskolan ezagututakoak; hala eta guztiz ere, ia denek adierazi dute afrikarrak edo afrikarren ondorengo diren neskekin elkartzen direla gehienbat.

“Ni batzuekin eta besteekin ibili izan naiz”. (2ET)

“Lagun gehiago ere badituz, musulmanak baita ere, baina zu bezalakoak diren lagunekin, nolabait esatearren, gauza gehiagotan zatoz bat”. (3ET)

“Normalena izaten da, eta neure buruaz ari naiz, (...), gurasoak kanpotarrak izanik gure artean elkartzea. Arratsaldetan kuadrillan irteteko. Beste gauza bat da eskolan lagunak izatea. Nik unibertsitateko eta laneko lagun asko dituz, zerbait hartzera joateko. Baina ez dira kuadrillakoak, ez gara kuadrillan irteten”. (2ET)

“Behin eta berriz esaten digu ikasteko”.

Erlijio musulmana dela eta, elkarren artean identifikatuago sentitzen dira magrebtarren eta Saharaz hegoaldeko afrikarren ondorengo diren emakumeak. Azken finean, sentitzen dute elkar hobeto ulertzen dutela eta haien kultura –eta erlijio– ohiturak ez direla zalantzan jartzen.

“Azkenean, horrelako lagun bat.. Hau da, ni hemen jaio naiz eta hemengo jendearekin ere ibiltzen naiz, baina alderdi guztietan ulertzen zaituen adiskide batek asko laguntzen dizu”. (3ET)

“Uste dut erlijioak desberdin egiten gaituela. Gogoan dut txikitik inolako arazorik gabe egoten nintzela ikaskideekin. Baina, gero, adin batetik aurrera, parrandara irteten dira, alkohola edaten dute... Eta, orduan, gutxi gorabehera zure ohitura eta egiteko modu berak dituen jendearekin elkartzen hasten zara. Zure antzekoak diren pertsonekin”. (2ET)

“Izan ere, azken finean, pixka bat lekuz kanpo zaude. Gauza askotan kulturek talka egiten dute, baita ohiturek ere, eta ez zaituzte guztiz ulertzen”. (3ET)

Hala ere, eztabaida-taldeetako beste partaide batzuek diotenez, lagun euskaldun edo espainiar gehiago dituzte, askatasun-sentimendua, kidetasun handiagoa edo, sinpleki, ikaskideen artean sortutako harremanak direla eta. Aisialdiaren erabilerarekin lotutako desberdintasunei dagokienez, partaideek ez dute arazotzat hartzen aisia-jarduera batzuk ez partekatzea, ezta planak aldatu behar izatea ere, horiek ez baitira lagunekin harremana eteteko arrazoiak.

“Betidanik, nire txikitako lagunak espainiarrak edo euskaldunak izan dira”. (3ET)

“Garai hartan espainiarrekin harreman gehiago izaten hasi nintzen. Askatasun pixka bat gehiagoren bila. Nahi nuena egiteko eta gurasoen pentsaera alde batera uzteko. Azkenean ez ziruditen lagunak, gurasoak baizik: nire gainean egoten ziren, ez ateratzeko edo horrela ez janzteko esanez. Tortura hutsa zen”. (1ET)

“Batzuetan esaten zidaten ez zutela edango ni ateraz gero”. (2ET)

Bikote-harremani buruz hitz egitean, partaide batzuek bikotekidea dute eta beste batzuek ez, baina denek azaldu dute nola ulertzen duten bikote-harremana edo nolakoa izatea nahi luketen. Zenbaitek uste dute beren bikotekideek musulmanak izan behar dutela, lagun ez aritzean bezalaxe iruditzen zaielako hobeto ulertuko dutela elkar eta ez dietela aurre egin beharko lehenago edo beranduago agertuko diren kultura- eta erlijio-aldeei.

“Zure erlijioa praktikatzan baduzu, maite baduzu eta jarraitu egin nahi baduzu, musulman batekin ezkondu behar duzu, zure erlijio berekoa den norbaitekin”. (2ET)

“Uste dut gauza batzuk ez lituzketela ulertuko. Batez ere erlijio-kontuak”. (1ET)

“Azkenean, horrelako lagun bat... Hau da, ni hemen jaio naiz eta hemengo jendearekin ere ibiltzen naiz, baina alderdi guztietan ulertzen zaituen adiskide batek asko laguntzen dizu”.

“Ni ez nintzateke elkartuko musulmana ez den pertsona batekin, batez ere etorkizunean arazorik ez izateko. Egunen batean elkarrekin bizitzera joanez gero, niretzat ezinbestekoa da ezkontzea, eta, agian, berarentzat ez. Eta orduan sortzen da aurreneko arazoa”. (2ET)

“Musulmanok musulmanekin izan behar ditugu harremanak. Hasteko, ezin dugu bikotekiderik izan eta alde zurretik eskari bat egin behar da”. (3ET)

Bestalde, beste partaide batzuek ez dute afrikarra edo afrikarren ondorengo den bikotekiderik nahi, kultura “itxiagoa” eta matxistagoa izaten dutelako; hala ere, haiekin elkartzan dira azkenean, beren diskurtsoetako kontraesan batzuk agerian utziz.

“Adiskide askorengan ikusten dut hori. Azkenean, ez dakit zergatik, baina niri eta nire lagunoi ez zaizkigu mutil marokoarrak gustatzen. Hasieran oso europarrak direla iruditzen zaizu, baina zenbait aste edo hilabeteren ondoren, matxistak direla eta askatasunak mugatu nahi dizkizutela ikusten duzu. Hala ere, konturatu naiz, hori nahi ez dugun arren, ez ditugula beste nazionalitate batzuetako mutilak edo hemengoak bilatzen. Eta bilatzen baditugu, aste batzuetarako izaten da; istorio labur bat eta kito. Horretara jotzen jarraitzen dugu”. (1ET)

“Nik uste dut, esate baterako, ez dudala pentsatzen Afrikatik datorren eta nire adinekoa den pertsona batek bezala. Uste dut, alde horretatik, europarragoa naizela. Mutil afrikarrak gustatzen zaizkit, baina europarren pentsaera dutenak...”. (1ET)

Azkenik, familiek alaben bikote-harremanei buruz daukaten iritzia azaldu dute. Hiru eztabaida-taldeetako partaideek azaldu dute harremanak sendo samarra izan behar duela hurbileko familiari esateko, eta, gainera, mutilak erlijio berekoa izan behar duela. Alde horretatik, gurasoentzat garrantzitsua da alaben bikotekideen kultura eta erlijioa haienaren antzekoa izatea, eta uste dute harremana parametro horien arabera garatu behar dela. Horrekin ez da esan nahi partaide guztiak ados daudenik eta ez dituztenik bikote-harremanak beste modu batera ulertzen.

“Zure erlijioa praktikatzen baduzu, maite baduzu eta jarraitu egin nahi baduzu, musulman batekin ezkondu behar duzu, zure erlijio berekoa den norbaitekin”.

“Aitak ez luke ulertuko musulmana ez den norbaitekin ezkonduko banintz”. (1ET)

“Beltza izanik, lehengusina bati esaten badiozu mutil batekin zabiltzala, galdetuko dizun lehen gauza izango da zuria ala beltza den. Hori izaten da lehenengo galdera”. (3ET)

“Asko nabaritzen da presioa. Nik bizi izan dut eta asko nabaritzen da. Esaten dizute mutil-laguna duzunez segituan ezkondu behar duzula”. (1ET)

Bestalde, partaide batzuen arabera, familiak Euskadin bizitzen daraman denborak eta norberak duen bikotekidearen kontzeptuak eragina dute harreman pertsonalak izateko moduan, eta, beraz, harreman horiek ez lirateke berdinak izango gurasoen jaioterrian biziko balira.

“Denborarekin, batez ere hemen finkatuta dauden eta denbora gehien daramaten familien pentsaera pixkanaka irekitzen joan da. Ez da hain... Badakit han jaio izan banintz oso bestelako egoera batean egongo nintzatekeela”. (3ET)

“Harremanak izan nahi baditut, nire eske etorri aurretik, pixka bat ezkutuka ibili behar izaten dut. Gurasoen buruan ez da halakorik sartzen”. (3ET)

2

Hezkuntza

Eztabaida-taldeetan parte hartu duten neska guztiek garrantzi handia ematen diote hezkuntzari. Uste dute funtsezkoa dela bizitzan eta izugarri laguntzen duela zenbait helburu lortzen. Ondo iruditzen zaie erakundeek hezkuntzaren aldeko apustua egitea; izan ere, uste dute immigrazioari lotutako estereotipo negatiboak ez betikotzen laguntzen duela eta ikasgeletan aniztasuna ez lantzea oso kaltegarria dela herritar berriak balioetan hezteko. Dena den, emakumeen esanetan, oraindik lan asko dago egiteko, beren begiz ikusi baitute oro har aniztasuna ez dela onartzen.

“Niretzat, hezkuntza oinarrizkoa da. Mugak izanda ere, jaso eta lortzen duzun hezkuntzarekin, zure merituekin, oztopo horiek gainditu ditzakezu. Eta etxean familia analfabetoa bada, ez badaki irakurtzen eta idazten, hezkuntzari esker horretatik atera zaitezke. Bestela, ez”. (2ET)

“Hezkuntza funtsezkoa dela uste dut. Bestela, haur horiek guztiak baldintzatuta daude jada”. (2ET)

“Ulertzen ez dudana da zergatik gizarteak ez duen onartu aniztasuna oraindik. Uste dut gai hori ez dela ondo lantzen ez eskoletan ez inon”. (1ET)

“Hezkuntzari esker, ez zara ezjakina eta ez dizkiozu mugak jartzen zeure buruari. Niretzat, hezkuntzarik gabe, pertsona arrazistak eta matxistak sortzen dira. Heziketarik ez dutelako”. (2ET)

“Ondo moldatzen naiz ikasketetan, eta eskerrak hemen jaio naizela; bestela, agian, ez nintzateke eskolara joango”. (1ET)

Gogoan dute zer-nolako harremanak zituzten eskolan gazteagoak zirenean: batzuek diote baztertuta sentitu zirela, eta, beraz, beste lagun-talde batzuk sortu zituztela antzeko jatorriko beste neska batzuekin; beste batzuek diote, atzerritar jatorriko ikasle bakarrak zirenez, harremanetan ez zuela eraginik izan norekin egoten ziren gehiago.

“Txikitan, ikastola batean ikasi nuen. Eta, ikastolan, ez nuen oso ondo pasatu. Betikoa: beltza hau eta beltza bestea. Orduan, nahi eta nahi ez, neska beltzekin egoten nintzenez, ni bezalakoak zirela sentitzen nuen. Eta nire zirkulua ixten joan nintzen, ni bezalaxe beltzak zirenekin, hobeto ulertzen nindutela sentitzen bainuen”. (1ET)

“Ikastolara joaten nintzenez, ni nintzen arabiar bakarra (...) Baina arabiar bakarra nintzenez, ez nintzen hain itxia sentitzen; hau da, ez nituen lagun arabiarrek edo atzerritarrek bakarrik izan nahi”. (1ET)

“Niretzat, hezkuntza oinarritzkoa da. Mugak izanda ere, jaso eta lortzen duzun hezkuntzarekin, zure merituekin, oztopo horiek gainditu ditzakezu. Eta etxean familia analfabetoa bada, ez badaki irakurtzen eta idazten, hezkuntzari esker horretatik atera zaitezke. Bestela, ez”.

Eztabaida-taldeetan parte hartu duten neskek ikasketamaila desberdina dute, baina denek ikasi dute zerbait: gehienak unibertsitate-ikasketak egiten ari dira edo amaitu dituzte (hala nola irakasle-ikasketak, gizartelana eta kazetaritza); beste bost neskek lanbide-heziketa ikasi dute; haietako bi Batxilergoa amaitzen ari dira; eta beste bik eskola-graduata eskuratu dute. Ikastetxemotari dagokionez, partaideek ikastetxe publikoetan eta itunpekoetan ikasi dute, bateko zein besteko kopuruen artean alde nabarmenik egon gabe. Itunpekoen artean, batzuek erlijio-ikastetxeetan ikasi dute (katolikoak), eta beste batzuek ikastoletan³.

Hizkuntza-ereduari⁴ dagokionez, Gipuzkoako taldeko partaide guztiak, batek izan ezik, D ereduari ikasi dute. Bizkaiko bi taldeen kasuan, erdiek D ereduari ikasi dute, eta gainerakoek A eta B ereduari. Zer hizkuntzatan komunikatzen diren lagunekin, lanean, ikasgelan... halakoa izaten da euskararen erabilera. Euskaraz dakitenak haserretu egiten dira euskaldunak harritu egiten direnean euskara menderatzen dutelako eta hizkuntza horretan komunikatu daitezkeelako.

“Nik ere hitz egiteko, eta lagunekin nagoenean, euskaraz egiten dut... Orain, ordea, unibertsitateko ikasketak gaztelaniaz egiten ari naiz”. (2ET)

“Euskaraz hizketan entzuten banaute, harrituta geratzen dira”. (1ET)

“Inoiz ez didate galderarik egin gaztelaniaz hitz egiteagatik; bai, ordea, euskaraz aritzeagatik. ‘Zuk ondo dakizu euskaraz, nongoa zara ba?’”. (G2)

“Norabait joaten zarenean eta euskaraz hizketan hasten zarenean, jendea harritu egiten da eta esaten dute ‘hara, euskaraz daki eta. Zer ondo’. Eta poztu egiten dira euskaraz dakidalako”. (1ET)

³ Itunpeko ikastetxeak; eskola guztiak euskaraz lantzen dira eta gaztelania ikasgai bat da.

⁴ Argitze aldera, euskal hezkuntza-sarean hiru hizkuntza-eredu daude:

- D ereduari: Ikasgai guztiak euskaraz lantzen dira eta gaztelania ikasgai bat da.
- B ereduari: Ikasgai batzuk euskaraz lantzen dira eta beste batzuk gaztelaniaz (normalean, Matematika eta irakurtzen eta idazten).
- A ereduari: Ikasgai guztiak gaztelaniaz lantzen dira eta euskara ikasgai bat da.

Ildo horretatik, euskararen paperari eta garrantziari buruz galdetzean, partaideek ikuspegi desberdinak dituzte, batez ere euskaraz egiten dutenek eta egiten ez dutenek. Batzuentzat euskal kulturaren funtsezko elementua da, eta garrantzitsua iruditzen zaie euskara menderatzea eta babestea; euskara ikasi ez dutenen edo normalean euskaraz komunikatzen ez direnen kasuan, berriz, etorkizunean Euskadin lan egiteko oztopotzat hartzen dute. Identitateari buruzko atalean ikusiko dugun moduan, hizkuntzarekiko atxikipenean ere eragina du zerekin identifikatzen den partaide bakoitza, nola eta nongoa sentitzen den.

“Uste dut euskara funtsezkoa dela Euskadin. Hizkuntza hitz egiten jakitea. Gaur egun edozein lanetan eskatzen dute”.

“Euskara hemengo gauza bat da, gure kultura da. Kataluniara joaten bazara, katalana duzu”. (1ET)

“Oso zaila iruditzen zait. Eta, azkenean, horrenbeste oztopo jartzen badizkigute... Izan ere, ikasten ari gara. Lan egin nahi dugu; nik gizarte-langile izan nahi dut. Horixe ari naiz ikasten, eta euskara denetarako oztopo bat baino ez da. Sarrera-probetarako ez horrenbeste, baina lanerako bai. Uste dut azkenean hemendik joan egin beharko dudala ikasten ari naizen arloan lan egin nahi badut”. (1ET)

“Baina euskara betidaniko gauza bat da. Marokora joan eta arabieraz ez irakasteko esatea bezala da”. (1ET)

“Uste dut hautazkoa izan beharko lukeela. Ez lituzkete mila puntu eman beharko euskara jakiteagatik, eta lanetik bota ez jakiteagatik. Ezagutza sendotu beharko litzateke; horretarako ikasi dugu karrera bat edo dena delakoa, eta ez hizkuntza”. (1ET)

Hala ere, euskararen erabileraren eta ezagutzaren alde egon ala ez, partaideek badakite lan-merkatuan sartzeko lagunduko dien tresna bat dela, eta, nolabait, Euskadin bizitza erraztuko diela. Nolanahi ere, partaide batzuk ez daude ados, eta uste dute ez luketela nahitaz ikasi behar, ez baita beharrezkoa ez bizitzeko ez lan egiteko.

“Uste dut euskara funtsezkoa dela Euskadin. Hizkuntza hitz egiten jakitea. Gaur egun edozein lanetan eskatzen dute”. (2ET)

“Bai, errazten du. Batez ere lana bilatzeko garaian”. (2ET)

“Orduan, ondo baino hobeto jakinda zer egingo dudan hemendik bi urtera, euskara ikastera behartzen naute, jakinda ez didala ezertarako balio izango; ez zait ondo iruditzen”. (3ET)

Bestalde, hiru eztabaida-taldeetako zenbait partaide kexu eta haserre agertu dira irakasle batzuen jarrerarekin. Sentimendu hori hainbat norabidetan doa. Alde batetik, batzuek sentitzen dute askotan modu “toxiko” batean “erabili” dituztela euskaraz dakiten azal-kolore desberdineko emakume izateagatik. Hori dela eta, jendaurrean agertu behar izan dute eskolako jardura batzuetan, eta zalantzan jartzen dute zenbateraino hartu izan den kontuan norberaren parte hartzeko borondatea.

“Hemendik gutxira konferentzia bat egin behar dut euskaraz, eta esan didate ni aukeratu nautela beltza naizelako eta euskaraz dakidalako, eta horrek zur eta lur utziko duela jendea”. (1ET)

“Horixe bera egin zuten nirekin Korrikan. Emakume heldu bat, haren alaba, ama eta neskato bat aukeratzen dira lekukoa hartzeko. Ni aukeratu ninduten, arabiarra naizelako. Lehendik esana nuelako ni nintzela ikastetxeko arabiar bakarra. Sentitu nuen parte hartu behar nuela euskaraz nekielako”. (1ET)

Haserrea sentitzen dute, halaber, irakasle batzuekin, kultura –eta erlijio– aniztasunaren eta batez ere islamaren inguruko ezagutza eta prestakuntzarik ez dutelako. Alde batetik, ez dute gogoko oraindik atzerritartzat hartuak izatea fenotipo desberdina dutelako edo hijaba janzten dutelako. Sentimendu hori, identitateari buruzko atalean ikusiko dugun moduan, ez dago beti gurasoen jatorriarekin lotuta, eta, baldin badago, ez du esan nahi ezin dutenik bizi diren eta pertsona gisa hazi diren lekuko parte sentitu.

“Zure izena ikusten badute ere, nongoa zaren galdetzen dizute. Badirudi beti azpimarratu behar dutela mundu guztiak jakin dezan ez zarela hemengoa. Gogorarazi egin beharko balute bezala abizen hori ez dela hemengoa”. (1ET)

“Irakasle batzuk ezjakinak dira, txorakeria galantak esaten dituzte azaltzean... Behin baino gehiagotan irakasleei eten eta zuzendu egin behar izan diet; ez badakizu, ez hitz egin”. (3ET)

“Beti galdetzen dizu irakasleren batek noiz etorri zaren. Edo nongoa sentitzen zaren. Bai, egin dizkidate galdera horiek. Batxilergoko 2. mailan nengoenean, Filosofiako irakaslea etorri zitzaidan euskaraz ba ote nekien galdetzera, D ereduakoa nintzela jakinda. Eta galdetu zidan ea ba ote neukan zailtasunik. Ulertzen dut agian arraroa iruditzen zaiela norbait zapiarekin ikustea, baina XXI. mendean gaude eta horrek...”. (2ET)

“Behin, Ekonomiako eskola batean, duela denbora asko, irakaslea hasi zen esaten txikitan etorri nintzela hona eta ez dakit zer. Eten egin nion eta galdetu nion zerk pentsarazten zion txikitan etorri nintzela. Eta erantzun zidan beltza nintzelako. Eta beltza naizelako txikitan etorri behar izan dut? Hemen jaio naiz, Basurtun, eta agian zu baino euskaldunagoa naiz”. (1ET)

“... edo zuzenean ondorioztatzen dute ez zarela hemengoa eta galdetzen dizute Afrikako zer lekutakoa zaren. Zuzenean Afrikarekin lotzen zaituzte. Baina beltza eta latinoak izan naiteke. Edo Estatu Batuetan jaioa. Ez dakite non jaio naizen”. (1ET)

Partaideen arabera, irakasle batzuek estereotipo negatiboak dituzte atzerritar jatorriko biztanleekiko; beraz, immigrazioarekin lotzen dituztenean, zuzenean erlazionatzen dituzte haiek egokitzen jotzen ez duten iruditeria batekin. Uste dute kalte egiten diela besteek pentsatzeak etxean arazo ekonomikoak dituztela, gauza jakintzat emateak atzerriko kultura-ohitura batzuk dituztela, edo ez dutela gaitasunik goi-mailako ikasketak egiteko. Horrek guztiak berekin dakar pentsatzea etorkizunean ez direla urrutira iritsiko.

“Irakasle batek ezin du aurreiritzirik izan... Izan ditzake, baina ezin ditu erakutsi”. (2ET)

“Agian, lekuren batera joaten bagara eta dirua behar baldin badugu, irakaslea hurbiltzen zaizu esatera arazoak baldin badituzu moldatuko garela nolabait”. (1ET)

“Eta esan zidan ez ninduela mindu nahi, baina gu ez garela oso urrutira iristen eta LHI batera joan nintekeela, ile-apainketa, iturgintza eta beste gauza asko egoten direla (...) baina oso gogoan dut esan zidana”. (1ET)

“Aurten irakaslearekin egin dut topo, eta galdetu zidan zer moduz nengoen eta ezkondu ote nintzen. Gauza jakintzat eman zuen ezkondata nengoela”. (1ET)

“Zure izena ikusten badute ere, nongoa zaren galdetzen dizute. Badirudi beti azpimarratu behar dutela mundu guztiak jakin dezan ez zarela hemengoa. Gogorarazi egin beharko balute bezala abizen hori ez dela hemengoa”.

Sentitzen dute, zergatik ez esan, diskriminatu egiten dituztela entzun behar izaten dituzten komentario batzuekin. Bizi osoan diskriminaziorik jasan ez duten neskek diote itxuraz zuriak direlako eta ezaugarri nabarmenak ez dituztelako libratu direla. Bi kasuetan, bikote mistoen alabak dira (aita magrebtarra eta ama euskalduna).

“Batzuetan esaten dizute zertarako ikasten duzun lanik aurkituko ez baduzu”. (2ET)

“Irakasleak esan zidan ziur ote nekien medikuntza ikasi nahi nuela, beltza naizela eta hemen arrazakeria asko dagoela. Nik erantzun nion oso ziur nekiela medikuntza ikasi nahi nuela”. (1ET)

“Itxuraz hemengoa ematen dut eta harrিতuta geratzen dira. Eta azaldu behar izaten diet aita aljeriarra dela”. (1ET)

Kasu bakanen batean partaideek komentatu dute irakasleek ez dutela esku hartu diskriminazio-egoerak edo beste ikasle batzuen irainak jaso dituztenean.

“Esaten zidaten ez zela ezer gertatzen eta jaramonik ez egiteko. Nola ez diezu jaramonik egingo ‘beltz zikina’ deitu eta nire herrialdera joateko esaten bazidaten? (1ET)

“Egiaz, ikusten ari dira. Mahaian daude, ikasle guztiak aurrean dituztela, eta badakite iskanbila dagoela. Eta ezer gertatuko ez balitz bezala egiten dute”. (1ET)

3

Lan-arloa

Eztabaida-taldeetan parte hartu duten neskak gazteak direnez, gehienek ez dute lan-esperientziarik oraindik. Hala ere, haietako batzuk noizbait egin dute lan, beste batzuk saltzaileak edo supermerkatuko kutxazainak dira, eta haietako bi ikasi zuten arloan ari dira lanean.

Dena den, jarraian ikusi ahal izango dugunez, zailtasunak dituzte lana aurkitzeko, haien fenotipoarekin eta kultura- eta erlijio-gaiekin lotutako hainbat arrazoi direla eta. Partaideek diote beren izen-abizenek gaitzespena eragiten dutela eta, horren ondorioz, lan-elkarrizketak lortzera ere ez direla iristen. Bestalde, eztabaida-taldeetan gehien aipatu den gaitetako bat da curriculum vitaean norberaren argazkia jartzea komeni den ala ez, itxuragatik bereziak ez sentitzeko prebentzio-neurri gisa; izan ere, onarpena zein gaitzespena eragin ditzake. Partaideren batek, familiakoek hala gomendatuta, euskaraz dakiela edo ikastolan ikasi duela adierazi du curriculumean, lana lortzeko diskriminazio-oztopoak gainditu nahian.

“Telefonoz interesa agertzen dute zuegan, eta esaten dizute elkarrizketa bat egitera joateko. Eta elkarrizketara joaten zarenean esaten dizute beste ideia bat zeukatela, beste profil bat nahi zutela. Telefonoz esandakoaren ondoren itxaropenak egiten dituzu, eta, gero, bat-batean, ateak ixten dizkizute. Ezustean, kontrakoarekin egiten duzu topo”. (2ET)

“Niretzat, deia jasotzea da zailena. Izenagatik. Hori da zailena. Behin lanean hasitakoan... Baina kosta egiten zaie deitzea. Uste dut izenagatik dela. Izen-abizenengatik”. (1ET)

“Ikaskideek esaten zidaten argazkirik gabe bidaltzeko curriculumea, ea zer gertatzen zen. Baina ez dit gogoak ematen, ez dut nahi”. (2ET)

“Interneteko orrialde-mordoan eman dut izena, eta uste dut profila betetzen dudala, baina dena delakoagatik, ez didate deitzen. Batzuetan pentsatu izan dut curriculumetik argazkia kentzea eta beste izen bat jartzea, nik zer dakit! Etsigarria da”. (1ET)

“Izekok gomendatu zidan ikastolan ikasi dudala jartzeko. Esan zidan oso gaizki iruditzen zitzaiola norbait lanean ez hartzea atzerritarra delako, baina jartzeko ikastolan ikasi dudala, hemen hazi naizela jakin dezaten”. (1ET)

“Niretzat, deia jasotzea da zailena. Izenagatik. Hori da zailena. Behin lanean hasitakoan... Baina kosta egiten zaie deitzea. Uste dut izenagatik dela. Izen-abizenengatik”.

Lan-merkatura sartzeko diskriminazio gehienak, izen-abizen atzerritarrek izatearekin ez ezik, hijabaren erabilerarekin daude lotuta. Alde horretatik, partaide gehienek (neska musulmanetako batek kenduta) adierazi dute hijaba jantzi nahi dutela, baina haietako askok ez janztea erabakitzen dutela, lana aurkitzeko zailtasun bat izango ote den beldurrez. Era berean, partaide askoren amek ere beloa ez janzteko erabakia hartu dute, lana aurkitu ahal izateko eta hura ez galtzeko.

“Askotan pentsatu izan dut janztea. Jantzi egin nahiko nuke, baina jartzen baduzu lana aurkitzeko zailtasun handiak izango dituzu. Baldin eta lagun baten dendan edo horrelako lekuren batean ez bada. Oso zaila da, eta hemen are gehiago”. (3ET)

“Gure amak zenbait urtez jantzi zuen. Haizeak eman zion eta horrelaxe egon zen hiru urtez. Baina, azkenean, kendu egin behar izan zuen, lanagatik. Eta nabaritzen zuelako jantzita zeramanean jendeak arraro begiratzen ziola eta supermerkatuan atzetik joaten zitzaizkiola”. (3ET)

“Nik jarri egin nahi dut, baina oso mugatuta sentitzen naiz. Lanean eta denean”. (1ET)

“Hortz-klinika batean egiten dut lan. Higienista naiz. Eta beloa kendu egin behar izaten dut”. (2ET)

Hala ere, neska batzuek tinko eutsi diote eta ez dute hijaba kentzen, ezta oztopo horiek izanda ere. Defendatzen dute janzteko eskubidea dutela, eta hari uko egin gabe lortu nahi dute lanpostu bat. Dena den, enplegatzaileak ez omen daude beloa janztearen esanahiaren alde, ez omen dute ulertzen eta ez omen dakite zer esan nahi duen, nahiz eta ez duen zerikusirik lanerako gaitasun eta abileziekin.

“(Beloak kenduko luke) seme-alabak banitu nire kargura eta gosez hilko balira. Gosez hilko balira, bai, kenduko nuke”. (2ET)

“Denon helburua ikastea da, baina, udan, lan egiten saiatzen zara asteburuetarako edo dena delakorako sosak ateratzeko. Orain dela gutxi ireki zuten [denda bat], eta curriculumak jasotzen ari ziren. Lagun batek eta biok bidali egin genuen. Profil bera daukagu, eta nik berak baino hizkuntza eta ikasketa gehiago ditut. Berari deitu zioten eta lanerako hartu dute. Beti jartzen dut argazkia. Argazkia jartzen dut gogoak ematen didalako. Berak ez du zapia janzten”. (2ET)

“Niri, pertsona gisa, musulmana izateak ez nau ezertarako mugatzen. Korrika egitera joaten naiz, beloarekin. Ez naiz lotsatzen, ez naiz arraro sentitzen ez ezer. (...) Gertatzen dena da lan-arloan sartzeko zarenearan kanpokoak jartzen dizkizun oztopo guztiak ikusten dituzula. Baina badakit nor naizen eta badakit zer egiteko gai naizen”. (2ET)

“Zer egin behar dut zapia janzten ez badut lanean har nazaten? Zapiak ez nau tuntunagoa edo ergelagoa egiten”. (2ET)

Neska beltzen kasuan, itxura fisikoak eragiten du eztabaida gehien elkarrizketatzen edo lana ematen dietenen artean; oso modu gogor eta itsusian azaleratzen dira estereotipo negatiboak, bai lana bilatzean bai lanean hasi ondoren. Jendaurreko lanak kezka eragiten die, eta zenbait “gomendio” ematen omen dizkiete langileei, haientzat zuzena denari eta ez denari buruz. Bestalde, kontratua lortu ostean, bezero batzuek gaitzetsi egiten dituzte emakumeok, azalaren koloreagatik.

“Bai, modu jakin batean eraman behar izaten nuen. Ezin nituen txirikordak egin, ezin nituen ile-luzapenak jarri, ezta mototsa egin ere. Merke askoak dira ba ile-luzapenak...”. (3ET)

“... Jendaurrean lan egitean, hala nola ostalaritzan, zure lankideak zerbitza ditzaten nahi dutela esaten dizute. Edo mahaira joan eta esaten dizute ez dutela nahi ezer. Adibidez, ebolaren kontua bolo-bolo zebilenean, mundu guztia asaldatuta baitzegoen. Ikusten zintuztenean pentsatzen zuten ebola kutsatuko zenuela, zerbait izan behar zenuela. Adineko emakumeak zeuden terrazako mahai batean, eta galdetu nienean zerbait nahi al zuten, ezetz, eskerrik asko, erantzun zidaten. Beldurrez bezala”. (2ET)

“Gozo-denda batetik deitu zidaten, eta esan zidaten han lan egin nahi baldin banuen afroa kendu behar nuela. [Denda batean] esan zidaten profila betetzen nuela, baina afroa neukala”. (1ET)

Lana bilatzean eta behin lortutakoan izandako ezezko eta gaitzespen horiek guztiek zama handia dute elkarrizketatu ditugun emakumeengan. Beldur dira azkenean ez ote duten prestakuntza baxuko lanpostuetan edo inork nahi ez dituenetan lan egin beharko, ez ote dituzten kontratatzen azken aukera direlako eta ez benetan lanpostu bat betetzeko aukera onena direlako.

“Lanaren kontuak asko erretzen nau, eta amorrua ematen dit zuzenean mugatzen naudelako eta ergela naizela sentiarazten didalako”. (2ET)

“Asko pentsatzen dut lanaren gaian. Garbitzaile edo, asko jota, saltzaile izatera iritsi nahi baldin badugu, horretarako ere oztopo-mordoa jartzen dizkigute. Ikasten ari naiz, eta neure buruari galdetzen diot egunen batean ikasten ari naizen arloan lanean amaituko ote dudan. Kontua ez da gazteak garela eta Espainian ez dagoela lanik. Gure jatorriak ere asko baldintzatzen gaitu”. (1ET)

“Une bat iristen da ez dakidala ez ote didaten lana ematen behar handia dutelako, ez ote nauten hartzeagatik hartzen. Azkenean, soberakinak bagina bezala”. (2ET)

Identitatearen eta lanpostu baten artean aukeratzera behartzen dituzten egoera horiez aritzean, partaide guztiek aipatu dituzte immigrazioak ibilbide luzeagoa duen Europako hainbat herrialdeetako hirien errealitateak, hala nola Londreskoa edo Herbeheretakoak; han ohikoa da hijaba daramaten pertsonak edo pertsona beltzek jendaurrean lan egitea. Alde horretatik, bai partaideek bai beren gurasoek lana lortzeko izaten dituzten zailtasunak ikusita, haietako askok pentsatu dute beste herrialde batera joatea, nahiz eta hori ez izan benetan nahi dutena. Gainera, Euskadin lan egiteko, nahitaezkoa iruditzen zaie kapital soziala; hau da, lan-munduan sartzen lagunduko dien ezagunen bat izatea.

“Holandan eta Belgikan izan naiz. Bera bezalaxe, zur eta lur geratu nintzen. Hura zer zen galdetzen nion neure buruari. Mundu guztia beloarekin lanean, normal-normal. Pentsatzen nuen noiz iritsiko ote den hori Espainiara edo Euskadira”. (2ET)

“Bartzelonan izan nintzen orain dela gutxi, gurasoekin, eta asko ikusi nituen. Emakume bat metroan lanean, garbitzen, eta hijaba zeraman. Bartzelonan bat baino gehiago ikusi ditut eta harritu egin nau”. (3ET)

“Lehengusinak esaten zidan Londresera joateko lanera udan, oso zapuztuta ikusten ninduela eta. Baina amorrua ematen dit, nik hemen bizi nahi baitut. Eta amorrua ematen dit, ez didatelako uzten”. (2ET)

“Uste dut oso garrantzitsua dela jendea ezagutzea. Ez baduzu inor ezagutzen sektore horretan, ez daukazu zereginik”. (1ET)

4

Identitatea

Identitatearen gaia konplexua da, eta, hortaz, eztabaida-talde guztietan jorratu ditugun hainbat atal eta arlotan aipatu da. Izan ere, kultura-eta erlijio-elementuak oso indartsuak dira, eta eguneroko gainerako gai guztiekin harremana dute. Partaideek zer lekuren parte sentitzen diren azaldu dute; halaberrez, erlijioa aipatu dute beren izaera osatzen duen elementu gisa, eta harekin identifikatuta sentitzen dira hein handiago ala txikiagoan.

Nongo parte sentitzen diren galdetzean, hainbat erantzun jaso ditugu espazio jakin batekiko identifikazioari dagokionez, dela Euskadirekiko, dela aitaren edo amaren sorterriarekiko, dela bata zein bestearekiko. Denei galdetu diete noizbait nongoak sentitzen diren, eta erantzunak askotarikoak dira. Zenbait partaidek argi dute, nolabait, nongo parte sentitzen diren eta nola definitzen diren lurralde horrekiko. Neska gutxi batzuek identitate partekatuaren ideia ere aipatu dute, hainbat lekutakoak sentitzen direla, alegia: gurasoak beste leku batean jaio eta garatu ziren, eta haiek ere haren parte sentitzen dira, baina Euskadirekiko sentitzen duten identifikazioa alde batera utzi gabe.

“Hemen jaio naiz, baina galdera horiei beti erantzuten diet gogo onez. Errespetuz galdetuz gero, pozik erantzuten diet”. (3ET)

“Hemengoa sentitzen naiz, eibartarra eta euskalduna. Baina gero beti esaten dut (...) bi dauzkadala. Gurasoena, azken finean hori baita ikusi dudana, eta hemengoa, kalekoa”. (2ET)

“Baina azkenean sentimendu-kontua da. Ni batez ere marokoarra sentitzen naiz, horixe irakatsi baitidate... Tira, ez didate irakatsi behar izan. Pertsonala izan da. Nire erabakia izan da”. (1ET)

“Ez dut ezkututzen, diodana da gurasoak Marokokoak direla, Tangerrekoak. Eta han daukagunaz ari naiz. Horri buruz hitz egiten diet, baina hemengoa sentitzen naiz hemengoa naizelako”. (2ET)

“Ni euskalduna naiz, musulmana eta marokoar jatorrikoa. Gauzak oso argi ditut”. (2ET)

Alabaina, gehienek zalantzak dituzte eta ez dute lurralde jakin batekiko pertenezia sentitzen. Euskal gizarteak ez ditu euskalduntzat hartzen azalaren koloreagatik, fenotipoagatik edo gehiengoaren sinesmenekoak ez diren erlijio-sinboloak dituztelako, eta horrek sentiarazten die gaitzetsi egiten dituztela, ez dituztela onartzen, eta, beraz, atzeritartzat hartzen dute beren burua. Aitaren edo amaren sorterrikoak sentitzen ote diren planteatzean, nahiz eta badakiten hangoak ez direla, han ere ez omen dituzte afrikartzat hartzen. Bizi duten identitate-krisi hori kolokan egotea bezala da, benetako identitatea argi izan gabe, “produktu berri”⁵ gisa kalifikatzera iristeraino.

“Ez dakit, afrikarra. Afrikarra sentitzen zara? Hemengoa ez”. (3ET)

“Hemengo jendeak sekula ez zaituelako ikusten hemengoa bazina bezala”. (1ET)

“Beti esaten nuen itsasokoa naizela. Ceuta eta Algeciras artekoa, hangoa. Izurdeekin. Leku guztietan esaten baitizute kanpokoa zarela. Ni Itsasartean gelditu naiz”. (2ET)

“Haiek oso europarra ikusten ninduten, eta zuria nintzela esaten zidaten. Baina gero hemen nago eta nire lagun espainiarrak ikusten ditut zenbait gauza egiten eta esaten diet pasatu egin direla, nola demontre egin duten hori. Afrikarra eta espainiarra ikusten naiz, bi gauzak”. (1ET)

“Hemen pixka bat lekuz kanpo sentitzen zara, baina familiarekin Afrikan zaudenean, zuria dirudizu. Horregatik, ez dakit oso ondo nongoa naizen, eta mundukoa naizela esaten dut”. (3ET)

“Egia esan, ez naiz ez hemengoa ez hangoa ez inongoa sentitzen. Beti egin izan didate galdera hori. Ez naiz Espainiakoa sentitzen, ez naiz Euskadikoa sentitzen, ez naiz euskalduna sentitzen, horrela esatearren. Ezta marokarra edo arabiarra ere. Esan dezakedan gauza bakarra da musulmana sentitzen naizela”. (2ET)

Askotan egiten zaio erreferentzia bi gizarte edo gehiagotakoa, eta, beraz, hainbat kulturatakoa izatearen konplexutasunaren ondorioz sortzen den egoera horri; hain zuzen ere, hari buruz hitz egiten du Amin Maaloufek Identidades asesinas lan ospetsuan. Alabaina, Maaloufen⁶ lanean pertenezia anitz horiei buruzko azalpen batzuk topatzen baditugu ere, eztabaida-taldeetako partaideentzat

egoera konplexua da, “ez-leku” batean sentitzen baitira.

“Hemengo jendeak sekula ez zaituelako ikusten hemengoa bazina bezala”.

Rocak⁷ (2008, 41. or.) honela dio: “*Jatorrian jaiotako gazteek arazo zail bati egin behar diote aurre. Sozializazio-eta enkulturazio-prozesua beste testuinguru batean*

⁵ Produktu hau ohikoa izaten da, eta aurreko mendearen hasieran jada baliatu zuten “baztertutako pertsonen” egoerari erreferentzia egiteko; hau da, bi kulturaren artean, bi identitatearen artean, bi eredueta baten onarpen osoa eskatzen duten bi talderen artean dauden egoeraz hitz egiteko; termino arruntetan, “kanpotar” esaten zaie leku guztietan, bai jatorrian bai harreran, edo “ez hangoak, ez hemengoak” ez direnak. Migrazioen soziologia klasikoenak, Stonesquist (1937) buru zuenak, egoera hori aztertu zuen, eta, beti berria bada ere, oso aspaldikoa da.

⁶ Maalouf, A. (1999). *Identidades Asesinas*. Madril, Espainia: Alianza Ed.

⁷ Roca, Nuria (2008): “Inmigración, identidad y procesos de inclusión y exclusión social” in “La política de lo diverso”: ¿Producción, reconocimiento o apropiación de lo cultural?, *Training Seminar de Jóvenes Investigadores en Dinámicas interculturales*. Bartzelona: CIDOB Fundazioa - Doktoregaien Diziplinarteko Foroa, 39.-50. or.

gertatzen da, eta, aldi berean, gehiengoaren gizartean integratu behar dute. Helmugan jaiotako seme-alaben zirkunstantziak ez dira gehiegi aldatzen, eta nabarmendu behar da, nahiz eta hemen jaio, gizarteak immigrantetzat hartzen dituela oraindik ere. Horren erakusgarri da ‘immigranteen bigarren belaunaldi’ kalifikatzailea”.

Hala ere, pertsona guztiek ez dute halako egoerei aurre egiteko kapital pertsonal bera. Horregatik, Amin Maaloufek identitate asko bateragarri egiteko aukera bat ikusten duen lekuan (hala ahalbidetzen diotelako bere afiliazio askok eta, batez ere, eskuratutako gaitasun askok), beste pertsona batzuek noraez- eta anomia-iturri bat ikusten dute. Egoera horretan gutxienez bi elementuk eragiten dute: bi identitate aldi berean espermentatzean sortzen diren zalantzak eta gizartearen onarpen-maila. Askotan, kezka eta porrota ez datoz horrenbeste lehenengo elementutik, baizik eta bigarrenak komunitateko kide gisa ez onartzetik. Kezka hori zirkunstantzia normaletan gertatzen da, baina onarpenik gabekoetan askoz ere gehiago. Testuinguru horretan, norbera jaio den edo hazi eta sozializatu den lekukoa guztiz ez sentitzean, “integrazio” terminoa aipatzen da maiz. Bitxia da neska euskaldunei termino horietan hizketan entzutea, lehen komentatutako guztiagatik, noski. Gehiago sakonduko dugu gai horretan hurrengo atalean, bizikidetzari buruzkoan.

“Uste dut beti egongo dela sektore bat integra zaitezen nahi duena eta integratzen lagunduko dizuna. Baina beste sektore bat ere egongo da, oztopoak jarriko dizkizuna eta ahal duen guztia egingo duena aurrera egin ez dezazun, hemengoek egin dezaten aurrera. Eta kito”. (1ET)

Pertenentzia-sentimenduari edo haren inguruko zalantzei buruzko zenbait komentariotan nabaritu ahal izan dugunez, partaideen artean markatuen dagoen elementuetako bat erlijioa da. Aita eta/edo ama magrebtarrak dituzten neska guztiak musulmanak dira, baina denek ez dute intentsitate berarekin praktikatzen erlijioa. Aita eta/edo ama Saharaz hegoaldeko Afrikakoak dituzten neskek, berriz, fede ebanjelikoa dute. Denek bake eta heldutasun handiz onartzen dituzte beren erlijio-sinesmenek adin bereko gainerako neskekiko sor ditzaketan desberdintasunak, hala nola alkoholik ez edatea. Oso kontziente dira gurasoek transmititu dieten guztiaz, eta, beraz, beren fedearen arabera jokatzeko eta hark esan nahi duen eta berekin dakarren guztiaz ondo informatzen saiatzen dira. Ildo horretatik, partaideek diote aitaren eta/edo amaren sorterrian jaio eta hazi direnak baino askeago sentitzen direla aukeratzeko orduan.

“Aitak ez zuen otoitz egiten, eta lehen aldiz Aljeriara joan ginenean, jendea otoitz egiten ikusi nuen. Aitari galdetu nion zergatik ez zuen otoitz egiten, besteek bezala. Eta ordutik aurrera biok batera otoitz egiten hasi ginen. Pixkanaka erlijioan interesa hartuz joan nintzen”. (1ET)

“Uste dut erlijioa bihotzean eramaten dela, eta inoiz ez dut pentsatu beloa janzte. Agian animatuko naiz aurrerago, nire erlijioaren inguruan gehiago ikertu ostean. Azkenean, beloa sentitu egin behar duzu. Jakin egin behar duzu zer daramazun, eta kontsekuentea izan”. (3ET)

“Gizartean ez dago nire erlijioa praktikatzen uzten ez didan inor”. (3ET)

Askotariko erreferentziak egiten dizkiote erlijioari, baina haietako batzuk gurasoek nahi ez bezala praktikatzen dute. Lehenago ikusi dugun moduan, erlijioa praktikatzeko askatasun handiagoa dute, baina horrek ez ditu familiaren barruko desberdintasunak desagerrarazten.

“Ama beti saiatzen da azpimarratzen. Baina esaten diot berak ez didala transmititu erlijioarekiko maitasun hori. Berak ere ez du otoitz egiten, eta zapia zenbait urtez baino ez du jantzi. Beraz, ezin du gauza bera espero”. (1ET)

“(Aitak) esaten dit oso harro dagoela nitaz, baina are harroago egongo litzatekeela hijaba jantziko banu, gehiago estaliko banintz, makillatzeari utziko banio eta beste gauza-mordo bat”. (1ET)

Erljio musulmanari buruzko elkarrizketetan zapiaren erabileraz, haren esanahiaz eta hura erabiltzeagatik jasan behar izan duten diskriminazioaz hitz egin dute partaideek, lehen ere lan- eta hezkuntza-arloan azertu ahal izan dugunez. Batzuek jantzi egiten dute, beste batzuek ez, eta beste batzuek jantzi egin nahi lukete baina ez dute egiten, erabaki horretan beste aldagai batzuek esku hartzen dutelako. Hijabak zer esan nahi duen azpimarratzen dute, hura erabiltzeko edo ez erabiltzeko duten eskubidea, zer harreman duten erlijio musulmanarekin, eta hura praktikatzeko edo ez praktikatzeko eskubidea:

“Musulmana naiz, baina askok esaten didate ez dudala ematen, janzeragatik, ez dudalako otoitz egiten edo ez dakit zer. Iruditzen zait erlijioa bihotzean eramaten dela”. (1ET)

“Konturatu naiz ehuneko txiki batek baino ez zaituela gaizki begiratzen edo esaten dizula zerbait zapia janzteagatik. Oro har, jendea oso atsegina eta fidakorra da”. (2ET)

“Azkenean, beloa sentitu egin behar duzu. Jakin egin behar duzu zer daramazun, eta kontsekuentea izan. Nik, oraingoz, ez dut planteatu. Beraz, ez ditut desberdintasun horiek nabaritzen”. (1ET)

“Nolabaiteko lasaitasuna ematen dizu, zeure buruarekin ondo zaudelako eta gogoak ematen dizuna egiten ari zarelako. Eta hori askatasuna da. Baina, aldi berean, zapia janzteak eragin handia du norbere bizimoduan. Izan ere, gizartean, nahi eta nahi ez, oso liberalizat dugu geure burua, baina ez gara, inolaz ere ez. Batez ere hijabarekin, eta are gehiago orain, terrorismoarekin eta kontu horiekin guztiekin gertatzen ari denarekin”. (1ET)

“Baina nire erabakia da, ez janzte erabaki dezakedan bezalaxe. Aske nago zapiarekin, eta aske sentitzen ez naizen egunean, kendu egingo dut”. (2ET)

Irudipen horiekin guztiekin ere, partaideek uste dute beharrezkoa dela euskal gizarteak kultura eta erlijioa zer diren jakitea eta bereiztea; esate baterako, zer esan nahi duen marokoarra izan gabe musulmana izateak.

“Badakizu zer gertatzen den? Askotan nahastu egiten dituztela erlijioa eta jatorria, nazionalitatea. Esaten dudanean musulmana naizela, arabiarra ote naizen galdetzen didate”. (3ET)

“Ez dakite bereizten musulmana..., izan naiteke musulmana marokoarra izan gabe”. (2ET)

“Erljioa eta gure kultura pixka bat nahasten dituzte”. (1ET)

“Musulmana naiz, baina askok esaten didate ez dudala ematen, janzeragatik, ez dudalako otoitz egiten edo ez dakit zer. Iruditzen zait erlijioa bihotzean eramaten dela”.

5

Bizikidetza

Oro har, eztabaida-taldeetako neskek uste dute bizikidetza ona dela, baina, hezkuntzari eta lanari buruzko ataletan ikusi dugun moduan, gorabehera batzuk izan dituzte, baita espazio publikoan ere. Horrek pentsarazten digu oraindik ere aurreiritzi eta estereotipo asko dagoela fenotipo desberdina duten beste jatorri batzuetako pertsonetikiko, bai eta katolikoa ez beste erlijio-sinesmenetikiko (batik bat musulmanarekiko) eta beloaren erabilerarekiko ere. Batzuetan mindu egiten die atzerritartzat tratatuak izateak haiek berek esan arren hemengoak direla eta ez direla atzerritar sentitzen.

“Uste dut aurreiritzi asko dagoela. Eta hori zailtasun bat da arlo eta zentzu guztietan. Diru-sarrerak Bermatzeko Errentaren gaia atera eta bero-bero jartzen da jendea. Baita igerilekuaren gaiarekin edo terrorismoarekin ere”. (2ET)

“Ez dakitenean nongoa zaren eta gaztelaniaz ulertzen duzunez, pentsatzen dute ez zarela hemen ingurukoa. Eta orduan gorroto eta haserre guztia ateratzen dute. Eta hor ikusten duzu”. (1ET)

“Niri gertatu izan zait (dendara) joan eta AIZa eskatzea, horrelako gauzak. Zergatik pentsatu behar duzu atzerritarra naizela?”. (2ET)

“Guri zuzenean esan ziguten. Esan ziguten etxeko jabeak ez zuela beltzik nahi”. (1ET)

Haien iritziz, zenbait oztopo gainditu egin direla ematen badu ere, euskal gizarteak markatutako desberdintasunek iraun egiten dute; izan ere, mesfidantzaz begiratzen diete oraindik, komentario desegokiak egiten dizkiete, beloaren inguruko aurreiritziak entzuten dituzte...

“Guri zuzenean esan ziguten. Esan ziguten etxeko jabeak ez zuela beltzik nahi”.

“Amak esaten omen die ez ateratzeko zurekin, ez ibiltzeko moroarekin, azkenean haiek ere zapia jantziko dute eta”. (1ET)

“Niri gehien amorratzen nauena da emakumeak gutxiestea, ergelak edo menpekoak direla pentsatuz. Amorru handia ematen dit”. (2ET)

“Esaten dizute ‘oso ondo egiten duzu gaztelaniaz, ez dirudizu beltza’. Elkarrizketen %90ean entzun behar izan dut komentario hori”. (3ET)

“Lagunak izan arren, beti izango zara gelako beltzarana, lagun beltza edo lagun moroa. Beti berdin, guraso eta seme-alaba. Oso integratuta egon arren edo euskaraz primeran egin arren”. (1ET)

“Lagunak izan arren, beti izango zara gelako beltzarana, lagun beltza edo lagun moroa. Beti berdin, guraso eta seme-alaba. Oso integratuta egon arren edo euskaraz primeran egin arren”.

Azkenik, partaideen iritziz, euskal gizarteak ikuspegi asimilazionista batetik hitz egiten du integrazioaz; hau da, gizarte honetako parte izateko, beren erlijio-sinesmenak alde batera utzi eta “gehiengoaren” antzekoak izan behar dutela sentitzen dute. Partaideek eszeptizismoz ikusten dute jai-giroko topaketan bidez kulturak hurbildu nahi izatea, uste baitute aurreiritziek iraun egiten dutela eta halako topaketak ez direla aurreiritzi horiek desagerrarazteko modua. Uste dute gizarteak oraindik ere atzeritartzat hartzen dituela. Bestalde, partaide batzuek horma bat topatzen dute herritarrengan, eta beste batzuk sentitzen dute gizartearen zati batek behintzat onartzen dituela.

“Ez zaituzte hemengoa bazina bezala ikusten”. (1ET)

“Askorentzat, integratu nahi baduzu, sustraiak kendu behar dituzu, erlijioa alde batera utzi eta haiek bezala jokatu behar duzu. Aurpegia zuriz margotu behar duzu”. (1ET)

“Nahi adina musika, bazkari eta dantza jarrita ere. Ez bada nahi, ez da nahi”. (1ET)

6

Etorkizuneko itxaropenak

Neska hauek dituzten desioak eta etorkizuneko itxaropenak adin bereko gainerako neskek dituztenen oso antzekoak dira. Ikasketak egin dituzten arloko lan bat aurkitu nahi dute, asebetetzen dituena eta bizi izandako egoera askoren norabidea aldatzen lagunduko diena. Alabaina, lan-arloari buruzko atalean adierazi dugun moduan, zenbaitek ez dakite ziur horrelako lan bat Euskadin edo Espainian lortzeko aukera izango ote duten. Hori dela eta, haietako batzuk Europako beste herrialde batzuetara migratzeko asmoa dute, pentsatzen baitute aukera gehiago izango dituztela. Beste batzuek ez dute beste herrialde batera joateko asmorik, ez baitute immigrantetzat hartuak izan nahi. Ez dute uste krisia denik lan-aukera gutxi izatearen arrazoi nagusia; haien iritziz, zerikusi handiagoa du haien jatorriarekin eta erlijioarekin.

“Ikasten ari naiz, eta neure buruari galdetzen diot egunen batean ikasten ari naizen arloan lanean amaituko ote dudan”. (1ET)

“Amaitzean, Nazioarteko Harremanen Masterra egin nahi dut, eta gero gerokoak. Erakunderen batean egin nahi nuke lan. Goitik lagundu nahiko nuke, gauzak aldatzen saiatu nahi nuke aldatu daitezkeen lekutik. Behetik ere aldatzen dira, baina goitik aldatzerik baduzu, askoz ere hobeto”. (3ET)

“Inoiz ez nintzateke joango hemendik, sekula ere ez. Beste norabait joan kanpotartzat hartua izateko eta kaixo esaten ere ez jakiteko”. (2ET)

“Ez daukat hemen geratzeko asmorik”. (1ET)

Aukeratu dituzten edo aukeratzear dauden ikasketei dagokienez, gurasoek haiekiko dituzten itxaropenei buruzko komentario batzuk egin dituzte. Badakite gurasoek ez zutela haiengatik bakarrik migratu, seme-alabei garatzeko aukera gehiago emateko ere bai. Zenbait partaidek uste dute ezinbestekoa dela unibertsitate-ikasketak egitea, baina ez da gehienek iritzia. Kasu honetan ere genero-

“Ikasten ari naiz, eta neure buruari galdetzen diot egunen batean ikasten ari naizen arloan lanean amaituko ote dudan”.

desberdintasunei buruzko erreferentziaren bat azaldu da, partaideek uste baitute gehiago exijitzen zaiela emakumeei gizona baino.

“Unibertsitatera joan egin behar da, bost urte errepikatzen pasatzen badituzu ere”. (1ET)

“Uste dut mutilei beren kasa ibiltzen uzten dietela. Iruditzen zait oso erraza dela mutila eta afrikarra izatea”. (1ET)

“Baina haiek espero dute neskok urrutiago iristea gutako bakoitzak jasotako prestakuntzarekin”. (2ET)

“Gure etxean desberdina izan zen. Amak ez zidan esan zer karrera egin behar nuen”. (1ET)

“Ez nuen Zuzenbidea ikasi nahi eta ez nekien zer egin. Irakasle-ikasketak egitekotan egon nintzen, baina amak ez zuen ulertzen. Dirua zaborretara botatzea iruditzen zitzaion, eta hori ez egiteko esaten zidan. Nola esango zion ba Afrikako jendeari irakasle izateko ikasten ari nintzela, eta haurren irakasle, gainera”. (1ET)

“Uste dut [seme-alaben etorkizuna] gurea baino hobea izango dela”.

la denek diote ama izan eta familia bat osatzeko asmoa dutela. Denek nahi dute seme-alabek haurtzaro zoriontsu bat izatea, eta uste dute haiek izan dutena baino bizi hobea izango dutela. Azken finean, adin bereko beste edozein gaztek dituen aukera, kezka, zailtasun, desio eta erraztasun berak izan ditzaten nahi dute.

“Ez nuke jakingo esaten. Espero dut guk baino erraztasun gehiago izango dituztela gizartean. Baina aurrerapen handiak egin beharko dira. Etxeko heziketari eta halako gauzei dagokienez, oso, oso, oso zaila iruditzen zait”. (1ET)

“Uste dut [seme-alaben etorkizuna] gurea baino hobea izango dela”. (1ET)

“Hemendik hogeitaz urtera, nire seme-alabak karrera ikasten ari direnean, izan dezatela udako lan bat lortzeko aukera, hemengo beste edozein gaztek bezalaxe. Haiek bezalakoak izan daitezela. Espero dut hala izango dela”. (2ET)

Seme-alabak nola heziko dituzten galdetzean (ez da batere galdera erraza), berriz ere zalantzak agertu dituzte, are gehiago lehen jorrotutako gaiak baloratu ostean. Badakite oraindik landu gabeko aniztasun-testuinguru batean bizi direla. Haien zaila da bi kulturaren artean bizitzea, eta iruditzen zaie seme-alabek ere ez dutela erraztasunik izango alde horretatik. Genero-berdintasunean oinarritutako heziketari erreferentzia egitean, gurasoengandik halakorik ez dutela jaso diote.

“Jakin-min pixka bat daukat, ez dakidalako zer heziketa emango diodan”. (1ET)

“Ez dut nire alderdi afrikarra galtzerik nahi”. (1ET)

“Berdintasunean heziko nituzke, baina neskak gehiago babestuta. Orain bertan beldur hori sentitzen dudanez entzuten diren gauza guztiekin, badakit etorkizunean ere beldur hori izango dudala nire seme-alabekin. Baina badakit, baita ere, alabekin gehiago izango dudala”. (2ET)

“Ez dakit nolakoa izango litzatekeen. Espero dezagun ez ditudala nire gurasoek ni hezi nauten bezala heziko. Erakutsiko diet haiek ere etxeko lanak egin behar dituztela. Ez dut nahi nire anaiak bezalakoa izaterik nahi, ez zuten ezertxo ere egiten eta. Etxean lagundu dezan nahi dut”. (1ET)

7

Gomendioak eta hobetzeko ekintzak

Arlo guztiak aztertzean ikusi dugu eztabaida-taldeetako emakumeek hainbat kezka izaten dituztela egunerokoan, hein handi edo txikiagoan. Eztabaidetan aipatu dituzten irudipen eta gomendio guztiak bildu ditugu, eta nola bidera daitezkeen ikusiko dugu orain, esku hartzeko eta hobetzeko ekintzak prestatu eta Euskadin bizi diren afrikarren eta, hedaduraz, atzerritarren ondorengo diren ororen errealitatea eraldatzeko.

Hasteko, gako batzuk nabarmendu nahi ditugu, garrantzitsuak iruditzen baitzaizkigu afrikarren ondorengo diren emakumeak ezagutu eta ulertzeko:

- Uste dugu kolektibo honek ez duela bere burua atzerritartzat hartzen, baina euskal gizartearen zati batek halakotzat ikusi eta tratatzen duela. Partaideen hitzetan sumatzen da biztanleria atzerritarrarekiko markatzen duten aldea, ez baitira haren parte sentitzen eta uste baitute ez dituztela haren ezaugarri berak. Hala ere, beste alde batetik, Euskadin bizi den biztanleria immigranteak jasan behar izaten dituen diskriminazio-esperientzien antzeko egoerak bizi behar izaten dituzte haiek ere.
- Emakumeek belaunaldi arteko desberdintasunak identifikatzen dituzte gurasoekiko eta, zehatz-mehatz, amekiko. Ezaugarri hori ez da atzerritarren ondorengo diren pertsonena bakarrik, baina jarrera desberdinak erakusten dituzte beren jatorri geografikoa eta kulturala dela eta. Genero-desberdintasunak dira ikerlan honetan jasotako adibide argiena, eztabaida-taldeetako partaideek argi eta garbi baitakite desberdin tratatu dituztela emakume izateagatik eta ez dietela gauza bera irakatsi nahi beren seme-alabei.
- Emakume atzerritarrek lana bilatzeko izandako oztopoak alabek ere badituzte. Azterlan honetan jasotakoaren arabera, antzeko zailtasunak dituztela dirudi; besteak beste, trabak jartzen dizkiete jatorri jakinekin identifikatzen dituztelako,

eta/edo diskriminatu egiten dituzte beloa erabiltzeagatik. Horrek esaten digu, berriz ere, iruditeria kolektiboan oraindik ez dagoela txertatuta txikitatik euskal gizartearen parte izan diren eta hemen garatu diren pertsona batzuek ez dituztela gehiagoaren azal-kolore eta erlijio berbera; izan ere, hijaba erabiltzen dutenak atzerriartzat identifikatzeko joera argia dago.

- Hijabaren erabilerari dagokionez, elementu definitzaile gisa ageri da aztertutako arlo gehienetan. Hijaba erabiltzeak edo ez erabiltzeak gizartean, lan –eta hezkuntza-arloetan eta harremanetan sentitzen duten integrazio– eta onarpen-maila definitzen du. Laburbilduz, pertsonen arteko tratua dakarren edozein inguruetan. Partaideek esandakoaren arabera, beloaren erabilerak, haren ikusgarritasuna dela eta, jarrera negatiboak eragiten ditu gizartearen zati batean.
- Pertenentzia-sentimenduari dagokionez, nabari da ez dagoela identifikazio-eredu bakar bat, eta ibilbide arrakastatsuei⁸ buruzko txostenean jasota dagoen moduan (azterlan zabalago baten parte da, eta haren barruan txertatzen da dokumentu hau), euskaldun sentitzeko modu asko daude, ez bakar bat. Aztertzen ari garen kasuan, partaideen identitatean pisu handia du erlijioak; kasu gehienetan, islamak.

Atal honen hasieran aurreratu dugun moduan, gomendio batzuk iradokiko ditugu orain, edo ekintza posible batzuk behintzat, emakume horien errealitatea sustatzen eta eraldatzen laguntzeko. Horretarako, hainbat planteamenduri heldu diegu hezkuntza formalaren, lan-arloaren, komunikabideen, identitate-alderdien eta administrazio publikoen ikuspuntutik:

- Hezkuntza pertsonen garapeneko funtsezko oinarri bat denez, kontuan hartu behar da ez ote den komeni irakasleak gehiago prestatu eta sentsibilizatzea kultura- eta erlijio-aniztasuneko gaietan. Partaideek ezinbestekotzat jotzen dute haiek bizi izandako eta diskriminaziozko jarrerak eragin ditzaketen ekintza eta komentarioak desagerrarazteko. Garrantzitsua da Hezkuntza Saila eta Familia Politikako eta Aniztasuneko Zuzendaritza norabide horretan egiten ari diren lana finkatu eta sendotzea. Horretarako modu bat izan liteke prestatzaile-taldeak sortzea hezkuntza-arloan, kulturartekotasunaren inguruko hausnarketan eta prestakuntzan lan egin dezaten zuzendaritza-taldeen eta oro har irakasleen prestakuntza-planen barruan.
- Era berean, eskola leku aproposa da haurrak kultura-aniztasuneari sentsibilizatzeko eta hezteko. Haiekin batera, familiak, pertsonen garapenean erreferentziatzeko talde diren aldetik, funtsezko eragileak dira seme-alaben etorkizunaren konfigurazioan. Hori dela eta, aniztasunarekin

⁸ "Ibilbide arrakastatsuek: bizi-kontakizun anitzak", hemen: http://www.ikuspegi.eus/documentos/investigacion/eus/gazte_aniztasuna/P3_CAP1_relatosEUS.pdf

lotutako gaiak lantzeko familia-jarduerak sustatzea proposatzen da, aurreiritziak alde batera utzi eta iruditeria kolektiboan ezarritako beldur horiek kentzen joateko. Zehazki, eskola-jazarpenaren aurkako borrokaren ereduari jarraituz, arrazakeriaren gaiari heldzea proposatzen da.

Uste dugu familien parte-hartzea hobetzeko gakoetako bat dela, eta, beraz, hezkuntza-sistemaren funtsezko helburuetako bat eta hainbat saretatik sustatzen diren programetako lehentasunezko estrategia pedagogikoetako bat ere bai. Esate baterako, Hamaika Esku programako ikastetxeetan, esku hartzeko ildo garrantzitsuenetako bat familien parte-hartzeari, inplikazioari eta lankidetzari lotutakoa da. Alde horretatik, familiak kulturartekotasunean heztera bideratutako guztiak lagun dezake eta laguntzen du harremanak eta bizikidetzak hobetzen.

- Kultura-, erlijio- eta arraza-aniztasunaren arloko sentsibilizazioak enpresetara ere iritsi behar du. Aintzakotzat har liteke erakunde publikoek ezagutza hori hurbiltzera eta sustatzera bideratutako ekintzen garapenean esku hartzea, kontratazioa bultzatzeko politika aktiboak sustatuz. Bestalde, ekintzailtza kontuan hartu eta garrantzitsutzat jo beharreko lan-aukera bat da, eta, horretarako, funtsezkoa da maileguak ematen laguntzea eta negozioak martxan jartzeko laguntza eskaintzea.

Ekintza zehatz bat izan liteke Lanbideko eta erakunde laguntzaile espezifiketako orientazioko langile teknikoak sentsibilizatzea eta prestatzea, Eusko Jaurlaritzako Enplegu eta Gizarte Politikako Saileko prestatzaile-taldearen prestakuntzaren bidez, honako arlo hauetan: ikuspegi inklusibo eta kulturartekoa, herritarren eskubide eta betebeharrak, eta atzerriko immigranteen gizarte-inklusioa.

Beste ekintza bat izan liteke enpresen barruan aniztasuna kudeatzeari buruzko prestakuntza-modulu bat aktibatzea Hobetuz-en prestakuntza-katalogoan. Horretan, hainbat eduki landuko lirateke, hala nola atzeritarren araudia, diskriminaziorik ezarena, aniztasunaren kudeaketa eta kulturarteko ikuspegia. Prestakuntza hori Euskadiko enpresa-ehunari zuzendu dakioke; zehatz-mehatz, enpresen barruan oro har giza baliabideen kudeaketarekin lotutako lanpostuetan aritzen diren langileei. Interesgarria izango litzateke, halaber, gestoriek, aholkularitzek eta abarrek ere parte hartzea, batzuetan haiek arduratzen baitira autonomoekin eta ETEekin lan horiek egiteaz.

- Komunikabideek iritzi publikoan duten boterea ere oso handia da. Oso tresna indartsua dira, bai estereotipo negatiboak desegiteko bai gizartetik desagerrarazteko ere. Beharrezkotzat jotzen da komunikabideekin lan egitea, ahal den heinean ez dezaten informazio partziala sortu aniztasun kulturalari eta etengabe aldatzen ari den gizartearen ezagutzari dagokienez. Bestalde, uste dugu oso tresna lagungarria izan daitekeela herritarren artean afrikarren ondorengo diren emakumeen askotariko errealitateak zabaltzen laguntzeko, bereizten gaituzten ezaugarriak ez ezik elkartzen gaituztenak ere erakutsiz.

Ekintza gisa, jardunbide onen itun bat izenpetu daiteke komunikabideekin, generoaren gaiarekin egin den bezalaxe, herritarren, kulturarteko bizikidetzaren eta immigrazioaren arloan mugak ezartzeko, iritzi publiko ondo informatua, errespetutsua eta eskubide eta betebeharren berdintasunean oinarritua eraikitze aldera.

- Administrazio publikoak bermatu behar du herritarrek tratu ona jasotzen dutela, eta, beraz, modu eraginkorrean esku hartu behar du afrikarren ondorengo direnek, eta, hedaduraz, atzerritarren ondorengo direnek jasan ditzaketen diskriminazio-egoeretan.

Eusko Jaurlaritzak dagoeneko badu tresna bat diskriminazioaren aurka lan egiteko. Eraberean Sarea da, eta hiru ikuspuntutatik egiten du borroka diskriminazioaren aurka: sexu- eta genero-orientazioaren askatasunetik, ijitoen berdintasunetik, eta pertsona ororen —edozein jatorritakoak direla ere— berdintasunetik. Arlo horretan, Eraberean Sareak gidatutako beste ekimen bat planteatu liteke: Diskriminazioaren aurkako Behatoki bat sortzeari buruz ari gara. Eraberean Sarea diskriminazioaren aurkako bermea izan liteke; zehatz-mehatz, erakunde-diskriminazioaren aurkakoa.

- Uste dugu beste ekintza batekin euskararen papera sendotu beharko litzatekeela, ez bakarrik lan-merkatuan hobeto eta errazago sartzeko tresna gisa, baita Euskadin dugun komunikazio-elementu baten kontzientzia hartzeko ere. Euskararen ezagutza eta erabilera (gaztelaniarekin batera, lurraldeko bigarren hizkuntza ofizial gisa) sustatzen duen ekintza oro behar-beharrezkoa izango da atzerritar jatorriko kolektiboaren barruan sor litezkeen gaitzespenek jarraipenik izan ez dezaten.

Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak, 2016-2020ko eskola inklusiboaren eta kultura artekoaren eremuan ikasle etorkinei hezkuntza-arreta emateko II. Planaren barruan, atzerrian jaio eta/edo atzerritarren ondorengo diren ikasleek euskara ikasteko jarduera-multzo bat proposatzen du. Ezinbestekoa da neurriak hartzea atzerrian jaio eta/edo atzerritarren ondorengo diren adingabeek euskara ikas dezaten sustatzeko.

Garrantzitsua da, halaber, Helduen Hezkuntzarako (HHE) baliabide gehiago jartzea eta Hezkuntza Saila arlo horretan egiten ari den lan guztia sendotzea, batez ere bi hizkuntza ofizialak, euskara eta gaztelania, ikastearekin lotutakoa.

- Asko dago egiteko genero-berdintasunaren inguruan, eta euskal gizarte osoaren eta, batik bat, erakundearen zeregina da hari heltzea. Alde horretatik, uste dugu norabide horretan berariaz egin daitekeela lan afrikarren ondorengo diren emakumeekin, etorkizuneko belaunaldietan ez daitezen errepikatu haiek jasan behar izan dituzten desberdintasunak.

Euskal administrazioek, bereziki Emakundek, afrikarren ondorengo diren emakumeei berariaz zuzendutako ekintzak jar ditzakete martxan, lan-merkatu sartzeko dituzten baldintza okerragoak arintzeko eta gizartean osoki integratzeko oztopoak murrizteko.

- Azkenik, interesgarria izango litzateke pertenezia-sentimendua garatzen laguntzea, ez bakarrik ikuspegi dominanteetatik, baizik eta euskaldun izatearen norbanakoaren eraikuntzatik. Aurrez ezarritako kanon batzuekin bat ez egiteagatik gure gizartearen parte izatearen sentimendua ukatzeak dituen eragin ez hain onei buruzko kontzientzia-prozesuak hasi behar ditugu. Azterlan honetan ikusi dugu partaideen identitatearen sorkuntza sektore batzuen onarpenaren eta beste batzuen gaitzespenaren arabera dela; hurbileneko familiak irakatsitakoaren eta Euskadin bizi izandakoaren arabera. Egin dezagun ahal duguna gure gizarteari ulertarazteko aniztasunean bizi garela, errealitatea hori dela eta hori izango dela. Uste dugu euskal gizarteari zuzendutako sentsibilizazio-ekintzak egin behar direla, afrikarren ondorengo diren emakumeen errealitatera hurbil dadin. Ikusten dugu gaur egun oraindik ere ez dela onartzen pertsona batzuk Euskadin jaio direla edo bizitza osoa hemen egin dutela, eta, beraz, adin bereko beste edozein pertsonak bizi izandako ibilbide berberetan parte hartu dutela; bestalde, haien jatorriak baditu berezko ezaugarri batzuk, baina, nolana ere, euskal gizarteari erakutsi egin behar zaizkio eta haien inguruan iruditeria berriak sortu behar dira.

Biltzen eta Ikuspegi bezalako tresnak jada lanean ari dira arlo horretan, baina komeni da zenbait ekintza sistematizatzea eta sustatzea, hala nola hauek:

- Hitzaldi, mintegi, hizketaldi, eztabaida, seminario, mahai-inguru eta abarretan parte hartzea, udalek antolatu eta herritarrei zuzendurikoetan ez ezik, baita beste elkarte batzuek antolatutakoetan ere, hala nola bizilagun-elkartek, adinekoen egoitzek, ikastetxeek, erretiratuen klubek, kirol-elkartek, sindikatuek, profesional-elkartek, enpresa-elkartek, eskualdeko agentziek, denbora libreko elkarteek, elkarte kulturek eta sozialek...
- Biltzenen eta Ikuspegiren lankidetzak eskatzen duten komunikabideei arreta ematea, telebista-estudioetara joanez, elkarrizketa pertsonalak eginez, irratsaioetan galderak erantzunez eta parte hartuz, idatzizko prentsaren eskakizunei erantzunez, azterlan jakinei buruzko prentsaurrekoak emanez, ikerlanen eta/edo egindako esku-hartzeen aurkezpenak eginez...
- Hizkuntza-aniztasunaren papera eta euskararen rola azpimarratzea kulturartekotasuna osatzen duten elementu diren aldetik.

ERANSKINAK

EZTABAIDA-TALDEEN GIDOIA

1. IKERKETAREN AURKEZPENA

- Ikerketaren azalpen orokorra.
- Eztabaida-taldean parte hartzen duten pertsonen konfidentziasunaren inguruko azalpena.

2. FAMILIA ETA GIZARTE-SAREA

- Ba al dute familia? Zer garrantzi ematen diote familiari? Zer sentitzen dute harekiko?
- Lagundu egiten diela sentitzen al dute? Zergatik?
- Familiaren eta ingurukoaren babesa sentitzen al dute?
- Berdintasunean hezi al dituzte? Aukera berdinak izan zitzaten saiatu al dira: hezkuntza- eta lan-arloan, indibidualak, sozialak...?
- Noizbait desberdin sentitu al dira emakume izateagatik? Diskriminazioa edo tratu-desberdintasuna daudela uste al dute? Zer gauzatan/egoeratan nabaritzen dute?
- Zer pertsonarekin dituzte harremanak (afrikarrak, beste jatorri batzuetakoak, euskaldunak...)? Zer moduzkoa da harremana?

- Asebeteta/pozik sentitzen al dira adiskide eta laguntzat dituzten pertsonekin?

3. HEZKUNTZA

- Zer ikasketa egin dituzte? Eta gaur egun, ikasten ari al dira? Zer ari dira ikasten? Ikasten ari ez badira, zergatik? Zein da arrazoia?
- Zer eredutan egin dituzte ikasketak: A, B edo D? Ba al dakite euskaraz? Garrantzitsua iruditzen al zaie jakitea? Zer muga dakartza ez jakiteak?
- Ikastetxe publiko ala pribatu batean ikasi dute?
- Zer moduzkoa izan da eta da ikastetxearekiko harremana (irakasleak, zuzendaritza, ikasleak)?
- Inork markatu al die onerako ala txarrerako? Nork eta zergatik?
- Izan al dute arazorik?
- Zer-nolako garrantzia ematen diote hezkuntzari?
- Familiaren babesa izan al dute ikasketetan? Lagundu diete? Nola? Zergatik? Mugarik izan al dute? Zein?
- Ikasteko motibatu al dituzte?
- Nola kalifikatu edo deskribatuko lukete ikasle-garaia?
- Noizbait desberdin sentitu al dira emakume izateagatik? Diskriminazioa edo tratu-desberdintasuna daudela uste al dute? Zer gauzatan/egoeratan nabaritzen dute?

4. LANA: LAN-ARLOA

- Inoiz lan egin al dute? Hala bada, zer lan-mota izan dute?
- Izan al dute zailtasunik arloren batean lan egiteko?
- Zertan egin nahi lukete lan? Aukerarik ikusten al dute? Zergatik?
- Haien ustez, zertan egingo dute lan? Zer lan-aukera ikusten dituzte etorkizunean?

- Lanean ari baldin badira, zer asebetetze-maila dute lanarekin eta egoera ekonomikoarekin?
- Noizbait desberdin sentitu al dira emakume izateagatik? Diskriminazioa edo tratu-desberdintasuna daudela uste al dute? Zer gauzatan/egoeratan nabaritzen dute?

5. IDENTITATEA

- Nongoak sentitzen dira (pertenentzia)?
- Euskadiko/Espainiako/Afrikako (jatorri bakoitzeko) kulturaren parte sentitzen al dira?
- Zer dela eta sentitzen dira kultura bateko edo batzuetako parte?
- Erlijioen batean sinesten al dute? Norbere erlijioa praktikatzeko aske sentitzen al dira? Zailtasunen bat eragiten die, mugak daude, edo, alderantziz, fedea askatasunez agertu dezakete?
- Noizbait desberdin sentitu al dira emakume izateagatik? Diskriminazioa dagoela uste al dute? Zer gauzatan/egoeratan nabaritzen dute?

6. BIZIKIDETZA

- Inoiz sentitu al dituzte beste herritarren gaitzespena edo aurreiritziak? Non? (eskolan, lanean, kalean)
- Estereotipoen eta aurreiritzi negatiboen jomuga sentitzen al dira?
- Inoiz sentitu al dute nolabaiteko diskriminaziorik? Nola eragin die?
- Parte hartzen al dute herriko edo hiriko bizitzan? Elkarteren batekoak al dira? Joaten al dira kontzertu, hitzaldi, liburutegi, festa, kirol-jarduera eta abarretara?
- Zertan baliatzen dute aisialdia eta denbora librea?

7. ETORKIZUNEN ITXAROPENAK

- Nola imajinatzen dute biziko direla etorkizunean?
- Zer ilusio dituzte? Egia bihurtuko direla uste al dute? Zergatik?
- Zerbait aldatuko al lukete?

- Pentsatu al dute ama izatea edo ba al dira? Nola jokatuko lukete seme-alaben heziketari dagokionez? Haiek jaso duten bera emango al liekete? Zerbait aldatuko al lukete? Heziketa desberdina emango al liekete semeei eta alabei?

8. OZTOPOAK

- Izan dituzten oztopoak eta zailtasunak. Zerrenda batean ordenatuta, garrantziaren arabera.

9. EKINTZAK

- Zer gomendatuko liokete Eusko Jaurlaritzari zailtasun eta oztopo horiei aurre egiteko?

EZTABAIDA-TALDEETAN PARTE HARTU DUTEN PERTSONEN ZERRENDA

1. BILBOKO 1. EZTABAIDA-TALDEA:

- 20 urteko neska 1, Euskadin jaioa, aita aljeriarra eta ama espainiarra.
- 21 urteko neska 1, Marokon jaioa eta 2 urterekin etorria, gurasoak marokoarrak.
- 20 urteko neska 1, Marokon jaioa eta 3 urterekin etorria, gurasoak marokoarrak.
- 22 urteko neska 1, Portugalen jaioa eta 3 urterekin etorria, ama angolarra eta aita kongoarra.
- 21 urteko neska 1, Euskadin jaioa, ama angolarra eta aita kongoarra.
- 22 urteko neska 1, Angolan jaioa eta 2 urterekin etorria, gurasoak angolarrak.
- 22 urteko neska 1, Euskadin jaioa, ama angolarra eta aita kongoarra.

2. BILBOKO 2. EZTABAIDA-TALDEA:

- 20 urteko neska 1, Euskadin jaioa, ama espainiarra eta aita aljeriarra.
- 21 urteko neska 1, Euskadin jaioa, ama kongoarra eta aita angolarra.
- 18 urteko neska 1, Marokon jaioa eta 3 urterekin etorria, gurasoak marokoarrak.
- 18 urteko neska 1, Kongon jaioa eta 3 urterekin etorria, gurasoak kongoarrak.
- 17 urteko neska 1, Angolan jaioa eta 2 urterekin etorria, gurasoak angolarrak.

3. GIPUZKOAKO EZTABAIDA-TALDEA:

- 24 urteko neska 1, Euskadin jaioa, gurasoak marokoarrak.
- 19 urteko neska 1, Euskadin jaioa, gurasoak marokoarrak.

- 21 urteko neska 1, Euskadin jaioa, gurasoak marokoarrak.
- 22 urteko neska 1, Euskadin jaioa, gurasoak marokoarrak.
- 20 urteko neska 1, Euskadin jaioa, gurasoak marokoarrak.
- 20 urteko neska 1, Euskadin jaioa, gurasoak liberiarrak.

Azkenaldiko migrazio-fenomenoek euskal errealitate soziokulturala aldatu dute. Gure gizarteko aniztasuna gero eta handiagoa da, eta orain arte izan ez ditugun erronkak jartzen dizkigu, kohesioarekin, integrazioarekin eta elkarbizitzarekin lotuta. Bizitzen ari garen aldaketak argitzeko, Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia Euskadin bizi diren jatorri atzerritarreko pertsonen seme-alaben fenomenoak ikertzen ari da. Txosten honetan, interes berezia duen kolektibo bat aztertuko dugu, hau da, jatorri afrikarreko emakumeen kolektiboa, zehazki, Magrebeko eta Saharaz hegoaldeko emakumeak. Era berean, emakume horien errealitatea, egoera pertsonalak, ingurune soziala, beharrak, interesak, beldurrak, nahiak eta itxaropenak aipatuko ditugu gainera.

Dokumentu hau *Haur eta gazteen aniztasuna EAEn. (Oker izendatutako) bigarren belaunaldiak* izenburua duen ikerketaren zati bat da. Ikerketa horrek dibulgaziozko helburua du, eta ahal den alderdi guztietatik saiaterik da jatorri atzerritarra duten pertsonen seme-alaben fenomenoak aztertzen: alderdi teorikotik, datu soziodemografikoen azterketatik, pertsona adituen eta hezitzaileen ikuspegitik, euskal haurren eta gazteen nahiz haien familien ikuspegitik, bai eta euskal gizarte osoaren ikuspegitik ere.

